

OILA JAMIYAT BARQARORLIGINING ASOSI.

Toshkent moliya instituti ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi

Sirliboyeva Gulrux Umar qizi

Annotatsiya : Bu ilmiy maqolada asosiy e'tibor jamiyatning asosiy bo'g'ini bo'lgan oila va oilaviy munosabatlarga qaratiladi. Oila tushunchasi va uning turli xalqlardagi ko'rinishi yoritilgan. Shuningdek, oilaning vujudga kelishi, uning mustahkamligini ta'minlovchi omillarga ham alohida to'xtalib o'tilgan. Mazkur maqola jamiyat barqarorligini ta'minlashda oilaning rolini ko'rsatishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: oila, oila funksiyalari, nikoh , nikoh yoshi, jamiyat, oilani mustahkamlash, udumlar, muammolar.

Mavzuning dolzarbligi: Oila masalasi, uning jamiyat hayotida tutgan o'rni hamma davrlarda ham muhim bo'lgan. Negaki, oilada bola shaxs sifatida kamolga yetadi va shakllanadi. Jamiyatning ma'naviy qiyofasi oilalarda namayon bo'ladi. Shuni takidlab o'tish joizki, oila jamiyatning ijtimoiy-ma'naviy bo'g'ini, kichik bir vakili bo'lib, aynan oilada har bir xalqning buguni va kelajagi bunyod etiladi. Shuning uchun ham dunyo bo'ylab, shu jumladan, bizning yurtimizda ham oila va u bilan bog'liq masalalarga davlat siyosati darajasida e'tibor berib kelinmoqda. Jumladan, mustaqillik yillaridan boshlab oilalarning ijtimoiy va siyosiy huquqlarini himoya qiluvchi va kafolatlovchi qaror va qonunlarning qabul qilinishi buning yorqin isbotidir. Xususan, Birinchi Prezidentimiz I.A. Karimov tomonidan 1998-yilning "Oila" yili, 1999-yil "Ayollar yili", 2000-yil "Sog'lom avlod yili" va 2001-yilning esa "Ona va bola yili" deb nomlanishi ham hukumatimizning bu boradagi siyosatining bir ko'rinishidir. Shu bilan bir qatorda, "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi" da ko'rsatilgan "oilalar mustahkamligini ta'minlash, mustahkamlash hamda oila institutining mavqiyini oshirish" [1]. kabi muhim vazifalar ham davlatimizning bu boradagi olib borilgan siyosatining bir qismi hisoblanadi. Hukumatning oilaga va u bilan bog'liq muammolarga e'tibori bu - jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir. Shuning uchun ham bu mavzu o'z ahamiyatini yo'qotmay kelmoqda.

Tadqiqot natijalari. Oila va nikoh tushunchalari haqida turli adabiyotlarda turlicha ta'rif va tavsiflar mavjud. Xususan, barcha jamiyatlar va vaziyatlarga teng ravishda mos

keluvchi nikohga nisbatan berilgan keng qamrovli ta'rif mavjud emas. Antrpologiyada nikohga nisbatan keng tarqalgan ta'rif quyidagicha: "nikoh,erkak va ayol o'rtasida tuziladigan ittifoq bo'lib,undan tug'uladigan farzandlar har ikki tarafning qonuniy zurriyotlari hisoblanadi"[2].

Biroq, bu tarifni hamma jamiyatlar va davrlarga nisbatan qo'llay olmaymiz,chunki, insoniyat taraqqiyoti jarayonida nikohning ko'rinishlari o'zgarib borgan. Misol tariqasida, qadimgi jamiyatlarda plyural nikohlar mavjud bo'lib, bu nikoh ikkidan ortiq turmush o'rtoqlarni birlashtiradi,ya'ni bunda ayol aka-ukalar guruhiga turmushga chiqadi. Bunday holat tug'ushganlar poliandriyasi deb ataladi va ayrim Himolay madaniyatlariga xos hisoblanadi [3].

Etnografiyada birinchi marta oila integral tizim namunasi sifatida Y.V. Bromleyning "Etnos nazariyasi ocherklari" asarida ko'rib chiqiladi. Bu asarda nikoh-oila munosabatlari oilaning tayanchi deb ataladi [4].

Oila nikoh asosida vujudga keladigan yoki birga istiqomat qilish orqali birlashgan jamiyat tarkibidagi ijtimoiy guruhdir. Turli tarixiy jarayonlarda oila tushunchasi va uning ijtimoiy hayotdagi o'rni ham o'zgarib boshladi. Shu o'rinda, o'zbek oilalarining tarixiy taraqqiyotiga nazar soladigan bo'lsak, bu o'zgarishlarni ko'rishimiz mumkin. Xususan, zamonaviy o'zbek jamiyatidagi oilaviy urf-odatlar va an'analar chuqur tarixiy ildizga ega. Xususan, inqilobgacha bo'lgan davrda O'zbekistonda oila va nikoh huquqi shariat va odatlarda o'z ifodasini topgan bo'lib,uning asosiy tamoyillari feadol davrdagi iqtisodiy munosabatlarga asoslangan edi. O'zbeklar mansub bo'lgan turkiy xalqlarning hayotida nikoh to'liq patriarxal oila tizimiga bog'liq bo'lib,uning xarakterli belgilari,asosan, erkaklarning hukmronligi,ayollarga erkinlik berilmaganligi,majburan turmushga berish kabi. Umuman aytganda, nikoh tuzish ,aslida, ota-onalar o'rtasidagi oldi-sotdi shartnomasi bo'lib,shartnoma obykti asosan kelin edi. Nikoh tuzishda ayolning xohishi e'tiborga olinmagan. Ayollar orasida erta turmush qurish holatlari juda ko'p uchragan bu esa birinchi navbatda , iqtisodiy omillar bilan bog'liq edi [5] . Shu kabi ijtimoiy -iqtisodiy omillar negizida jamiyatning bir qismi bo'lgan oila shakllandi.

Jamiyat oilalardan tashkil topganligidan kelib chiqadigan bo'lsak, har qanday jamiyatning rivojlanishi unda mavjud bo'lgan oilalarning mustahkamlagiga bevosita bog'liq. Xususan, jadidlarning fikriga ko'ra, oila asosini to'g'ri qurmasdan va yosh avlodni to'laqonli to'g'ri yo'lda tarbiyalamasdan turib, jamiyatni isloh qilish,uning rivojini taraqqiyot sari yo'naltirish mumkin emas va oxir-oqibat millat taqdiri uning oilasining holatiga bog'liq [6].

Tarixiy taraqqiyot davomida oilani mustahkamlovchi bir qator omillar shakllandi va bu omillar davrlarga mos ravishda doimo o'zgarishda.

Fitrat o'zining "Oila" nomli asarida oilani mustahkamlovchi omillar haqida so'z yuritar ekan, birinchi navbatda, turmush o'rtoqni to'g'ri tanlashga to'xtalib o'tadi. Xususan, oila qurishda muhim bo'lgan jihatlarni sanab o'tadi. Oila qurishda to'rt narsaga e'tibor berish lozim:

Mol, nasab, husn va imon-u e'tiqod. Bu o'rinda yozuvchi mol deganda, oila quruvchi yoshlarning moddiy tomondan to'la boy bo'lishini nazarda tutmaydi. Aksincha, ularning mol-dunyosi va nasablari teng bo'lishi kerakligini takidlaydi. Fitrat bu jihatlarni quyidagicha tushuntiradi: "er va xotin bir-birlariga teng bo'lmay, biri boy va kalonzoda bo'lsa, ikkinchi tomonni faqirlik va zoti pastlikda ayblab, hayotini mudom azobga qo'yadi. Husn bu ko'rinish demakdir, ya'ni qarayotgan kishi nazariga chiroyli ko'rinib, uning qalbini o'ziga moyil qilish demakdir. Qalbdan paydo bo'lgan bu moyillikni muhabbat deyish mumkin. Mazkur bo'lgan to'rtinchi sifat shulkim, har bir erkak va ayol dindor bo'lishi lozim. Dindorlik bu xudoni tanish va haqdan qo'rqishdir" [7].

Xulosalar .Yuqoridagi ma'lumotlarni umumlashtirgan holda xulosa qiladigan bo'lsak, oilalar jamiyatning ma'naviy qiyofasini o'zida aks ettiruvchi ijtimoiy guruhdir. Shu bilan birgalikda, jamiyatning ertangi taraqqiyoti ham aynan oilalarga, uning mustahkamligi va unda voyaga yetayotgan yosh avlodga bog'liq. Negaki, oila jamiyatning kichik bir vakili bo'lib, aynan oilada jamiyatning bugungi kuni va kelajagi bunyod etiladi.

IQTIBOSLAR/ЧОСКИ/REFERENCES:

- [1]. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йуналиши буйича "Харакатлар стратегияси"ни "Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили"да амалга оширишга оид Давлат дастури //nrm.uz
- [2]. Конрад Филлип Коттак Маданий антропология. Тошкент-2004. б-458
- [3]. Конрад Филлип Коттак Маданий антропология. Тошкент-2004. б-459
- [4]. Этносоциальные аспекты изучения семьи у народов зарубежной Европы. Москва наука – 1987. б-5.
- [5]. Мамадалиева Х. Брак и семья в Узбекистане //Нородонасильение № 4 – 2017. б-68.
- [6]. Абдурауф Фитрат. Оила. Тошкент Маънавият 2000. б-4.
- [7]. Абдурауф Фитрат. Оила. Тошкент Маънавият 2000. б-24.